

lyzovať a na tejto analýze vybudovať protipohyb, bolo by možno všetko jednoduchšie. Práca vytvára, ako pripomína Weeks, istú „etiku“, teda vzťah nás k sebe samým. Preto je schopnosť nášho myslenia „mimo prácu“ tak podstatne podvracaná. Podvracanie práce znamená aj desubjektiváciu, dezidentifikáciu – v spoločnosti práce, profesionalizmu, znamená „stratu tváre“. Hnutie proti práci však nemá byť podľa Weeks projektom individuálnej etiky, ale má usilovať o vytváranie koalície politiky. Bez kolektívnych politických subjektov a utopických požiadaviek nebude možné vládnucu pracovnú etiku rozpoznať.

Z prijatia knihy v zahraničí sa ukazuje, že na tento typ myslenia, ktoré usúvzťažňuje marxistické myslenie hlavného prúdu s feministickým, oživuje históriu hnutí, ktoré vyzerali byť prekonané ako výstrelky „divokých šesťdesiatych“, čakali mnohé a mnohí. Kniha pochopiteľne čitateľke „problém s pracou“ sprostredkuje najlepšie ako celok, dá sa však čítať aj po častiach. Veľmi objasňujúci je napríklad výklad Weeks o hnutí za mzdy za prácu v domácnosti. Prvá kapitola mapujúca antinómie pracovnej etiky vychádza v slovenskom preklade na konci roku 2014 v publikácii venujúcej sa rodu a práci (vydavateľkou je Aspekt).

ŽENY, KRIZE A ÚSPORNÁ OPATŘENÍ / LENKA FORMÁNKOVÁ

KARAMESSINI, MARIA, RUBERY, JILL (EDS.). 2013. *WOMEN AND AUSTERITY. THE ECONOMIC CRISIS AND THE FUTURE FOR GENDER EQUALITY*. OXFORD: ROUTLEDGE.

Kniha *Ženy a úsporná opatření* (Women and Austerity) editovaná Mariou Karamessini a Jill Rubery predstavuje na pôde genderových štúdií ojedinelý počin. Dôvodů je hned niekoľko. Za prvé sa jedná o prvú systematickú knižnú shrnutú krízového vývoje genderovou optikou. A to preto, že dopady ekonomických kríz sú výrazne genderované a majú zásadne rozdielne dopady na ekonomickú situáciu u mužů a u žien (viz Walby 2009). Za druhé sa jedná o systematizáciu poznatkov o krízi spracovanou ze sociologického hľadiska, pričom súčasne ekonomická kríza býva najčastejšie rámovaná ekonomickými teoriami. Za tretie prináša kniha komplexný pohľad na krízový vývoj od počiatku krízy v roku 2008 až do roku 2012, pretože zahŕňa ako analýzu trhu práce, tak analýzu politických opatření, a ďalej kombinuje analýzu vývoje v celej Európe s hĺbkovou prípadovou štúdiou osmi evropských zemí a USA. Za štvrté sa jedná o kolek-

ci textů zpracovaných špičkovými odborníky a odbornicemi na oblasť trhu práce a genderových štúdií. Celkom se na publikáciu podieľalo dvacet autorek a autorů, mnoho z nich zastáva expertní pozície v Európskej sieti genderových expertů a expertek (ENEGE). V rámci tejto siete bola v roku 2013 publikovaná prvá prehľadová štúdia o vývoji krízy v oblasti EU z pohľadu genderu. Hlavná koordinátorka siete ENEGE, Francesca Bettio, se na recenzované knize podieľala.

Recenzovaná publikácia je veľmi rozsáhlá, obsahuje 16 kapitol, ktoré sú rozdelené do troch tematických častí. Prvá časť prináša teoretické rámovanie a konceptuálny zakotvenie pre jednotlivé národné štúdie prezentované v nasledujúcej časti knihy. V sekcii venovanej prípadovým štúdiám je najprve kapitola venovaná vývoji krízy v Európskej únii a potom sú predstavené prípadové štúdie vývoje krízy v USA akožto ohniska krízy a dvom zemi, ktoré sa stali centrom krízy

hou snahu o vylepšení neoliberalismu spíše než kritiku jeho globálního působení. Jím navrhované překročení stávajícího nerovného globálního nastavení spočívá v nutnosti dialogu politické a aktivistické sféry, přičemž výrazných úspěchů (na Filipínách např. zamezení přijetí protipotravního zákona) je možné dosáhnout i v nepříznivých podmínkách.

Na závěr byla do funkce uvedena nová prezidentka ISA, Margaret Abraham. Do čela ISA se tak dostává dosavadní viceprezidentka, která se odborně dlouhodobě zaměřuje na globalizaci a průsečík etnicity a genderu (mimo jiné se soustředí na roli, kterou gender hraje v rozvoji a rozvojové pomoci, ale i na domácí násilí) i na jihoasijskou diasporu v USA. Lze předpokládat, že Abraham nebude pouze pokračovat v kurzu veřejné sociologie, ale obohatí jej o výrazný feministický rozměr (mimo jiné získala v roce 2013 cenu neziskové organizace Sociologists for Women za feministický aktivismus) a zaměření na konkrétní globální sociální problémy, jež může sociologie pomoci řešit.

Co se týče samotné konference, bylo možné zaměřit se na jedno konkrétní téma (např. ženy ve společnosti, historická či vizuální sociologie atp.) nebo sledovat, jakým způsobem (a zda) spolu jednotlivé sekce souvisejí. Zaměřila jsem se především na tři oblasti – roli emocí v soudobých sociálních hnutích, pedagogiku a překlad, vždy s ohledem na gender a feministická studia.

Studium sociálních hnutí představovalo z logiky zaměření celého kongresu jedno z klíčových témat, takže bylo možné věnovat pozornost i relativně menšinovým tématům, jakým role emocí v sociálních hnutích stále do určité míry je. Panelu předsedal James Jasper specializující se na možnosti analýzy moci v protestech a mezi příspěvky vynikla zejména analýza globálního hnutí za spravedlnost v Itálii, Německu a Polsku od Prisky Daphi z Frankfurtu nad Mohanem. Daphi používá rozlišení na vnitřní hranice hnutí (mezi různými aktivistickými skupinami usilujícími o společný cíl) a vnějšími hranicemi vůči okolí a především vůči jejich odpůrcům. Zjistila, že zatímco v Itálii i Německu jsou takové vnitřní hranice spojeny s pozitivními emocemi (ocenění odlišnosti jako nutné pro

v Evropě na jejím počátku – Islandu a Velké Británii. Další kapitoly zpracovávají krizový vývoj v zemích, které byly silně zasaženy ekonomickým propadem v první fázi krize (Irsko a Maďarsko), a dále čtyři, které se z dopadů ekonomického vývoje v eurozóně stále plně nevzpamatovaly (Řecko, Portugalsko, Itálie a Španělsko). Poslední část knihy přináší diskusi o různých přístupech k řešení krize v oblasti sociální politiky, zvláště v oblasti evropské politiky zaměstnanosti, a závěrečné shrnutí.

Hlavním cílem analýz je: a) zmapování genderové dimenze opatření přijatých jako reakce na krizi; b) připravení teoretického rámce pro pochopení specifické situace žen v době recese a úsporných opatření. Autorský kolektiv se zaměřil na podobu úsporných opatření a škrtů v rámci fiskální konsolidace v průběhu různých fází krize a na interpretaci dlouhodobých dopadů těchto opatření na ženy. Jsou zachyceny jak krátkodobé, tak dlouhodobé restriktivní nástroje a dlouhodobé strukturální a institucionální změny a jejich dopad na genderovou rovnost jak v Evropské unii obecně, tak na úrovni jednotlivých států.

Teoretický rámec k pochopení genderových aspektů recese a úsporných opatření staví na dvou textech. Na úvodní teoretické kapitole Jill Rubery, ve které vychází z vlastní, dnes již klasické publikace z roku 1988, *Ženy a recese* (Women and Recession). Další konceptuální kapitolou zaměřenou na probíhající změny v genderovém kontraktu a měnící se podobu segmentace trhu práce zpracovaly Jacqueline O'Reilly a Tiziana Nazio. Tomuto teoretickému rámování analýz bych se ráda věnovala detailněji, neboť přináší podnětný podklad pro pochopení diverzifikovaných dopadů krize na muže a ženy a rámuje dále hlavní zjištění autorského kolektivu, kterým bude věnována druhá část recenze.

Jill Rubery vychází ve své kapitole z premisy institucionalizace genderových nerovností, s odkazem na Patricii Y. Martin, která hovoří o genderových vztazích jako o institucích. Pro pochopení genderových aspektů krize Rubery

navrhuje, aby byly zahrnuty cyklické a dlouhodobé změny v národních modelech zaměstnanosti a sociální ochrany a propojeny s analýzou sociální konstrukce genderových vztahů v rámci specifického institucionálního a politického kontextu. Dále ukazuje, že genderové vztahy jsou jak relevantní analytickou kategorií v hodnocení výsledků změn, tak faktorem, který ovlivňuje specifickou zkušenost vyrovnání se s obdobím recese a krize. Rubery ve svém modelu nejprve vymezuje vztah mezi sociálně konstruovanou podobou genderových rolí a segregací zaměstnání. Genderové rozdíly v pozici žen a mužů na trhu práce mohou být podle ní ovlivněny jak vnějšími faktory, hlavně pohlavní typizací zaměstnání, kdy na některé pozice a sektory je nahlíženo jako na inherentně „mužské“ nebo „ženské“, tak percipovanými vnitřními charakteristikami žen, které jsou společensky vnímané jako méně pracovně motivované a kompetentní pracující. Právě tato společensky reprodukováná představa o ženách je dostává do těch nejvíce marginalizovaných zaměstnání nazývaných jako nárazníková. Tato zaměstnání se vyznačují vysokou mírou flexibility, která reaguje na výkyvy poptávky. Lidé pracující v těchto zaměstnáních pak představují jakousi záložní pracovní sílu využívanou podle potřeb trhu.

Rubery upozorňuje, že rozdíly v postavení na trhu práce nenacházíme pouze mezi pohlavími, ale také mezi různými skupinami žen a mužů na základě věku, třídy a národnosti. Tyto různé skupiny mohou být zasaženy krizí velmi odlišně, což se posléze potvrzuje v analytických kapitolách. Další důležitou oblastí, kde krize může ovlivnit genderové vztahy, je rodina a sociální politika, které dělbu placené a neplacené práce ovlivňují. Rubery analyzuje, do jaké míry lze předpokládat, že nástroje sociálního státu mají tendenci následovat svůj předchozí vývoj (*path dependent*), a tedy, zda opatření přijatá během krize budou dále reprodukovat nastavení dělby placené a neplacené práce a podobu šancí na trhu práce, které byly před začátkem krize. Dále rozebírá, do jaké míry

kolektivní úspěch), v Polsku jsou jak vnitřní, tak vnější hranice spojeny s negativními emocemi. Na její příspěvek mimo jiné navázal i Nilton Ken Ota analyzující brazilské protesty z června 2013. Kromě obsahu byl jeho příspěvek pozoruhodný i tím, že jej přednesl ve francouzštině bez překladu do angličtiny.

Podobný postup, i když s částečným překladem, nabídl i panel organizovaný Raewyn Connell a Laurou Corradi pod názvem „Myslet genderově v globálním měřítku: Upřednostňování feministické teorie z Jihu“. Příspěvky se dotýkaly genderového násilí, internetu, kolonialismu i alternativních maskulinit. Connell se navíc v závěrečném příspěvku pokusila načrtnout možnosti většího začlenění teoretických vhledů podobných těm, které právě zazněly, do globálního kánonu feministické teorie, který je stále chudý na hlasy z globálního Jihu. Upozornila na tři důsledky koloniální povahy současných vědomostí o genderu: nutnost uznat to, do jaké míry je moderní genderový řád určován jeho rekonfigurací za kolonialismu, uznat, že navzdory dominanci Severu se teorie vždy tvořila a psala i na Jihu, a ač je méně známá, je stejně myšlenkově bohatá, a konečně nezbytnost toho, aby uvědomování si a začleňování takových teoretických a teoretiků zůstalo zásadní pro genderová studia jako obor. V diskusi pak Connell zdůraznila, že nutnost takového uznání je pro feminismus pouze začátkem – uznání diversity se musí institucionalizovat, a to prostřednictvím inkluzivní pedagogiky (v žádném feministickém kurikulu nesmějí tyto opomíjené hlasy chybět a je nutné přestat vnímat hlasy Jihu jako specifické, ne-zevšeobecnitelné, a proto neteoretické) a nových přístupů k překladu. Zde vyzdvihla překladatelskou tradici spojenou s ISA, ale upozornila i na limity kladené světovou znalostní ekonomikou.

Význam překladu se objevil dále i ve spojení s panelem historické sociologie nazvaném prostě „Překlady“. Polská přednášející Marta Bucholc představila genezi překladů díla Maxe Webera v Polsku a jeho historické důsledky pro stav polského sociologického

mohou přijaté změny zhoršit pozici žen na trhu práce a zvrátit stávající růst ekonomické aktivity žen. Nakonec se Rubery věnuje otázce, do jaké míry může institucionální změna probíhat formou: a) vytlačení/výměny (*displacement*), kdy dříve méně důležité nebo četné institucionální zvyklosti v průběhu času nabydou na důležitosti a nahradí tradiční zvyklosti; b) konverze (*conversion*), kdy politiky nebo instituce přijmou jiný význam nebo funkci; c) odpavení (*drift*), kdy se změnou podmínek určité instituce vymizí. Rubery dochází k závěru, že celkový dopad krize na pozici žen se může měnit pro různé skupiny, a nemusí tedy být uniformně negativní, přesto se obává, že ženy budou krizí ovlivněny výrazně negativně a může dokonce dojít k návratu ve vývoji genderové rovnosti směrem k omezování práv žen nejen na trhu práce, ale také ve veřejném životě a ve vzdělání.

O'Reilly a Nazio ve své kapitole nejprve vymezují koncept segregace trhu práce s odkazem na klasické sociologické texty. Segregaci trhu práce konceptualizují na základě teorie balkanizace trhu práce Clarka Kerra a poté se věnují pozdějším revizím tohoto konceptu, zvláště feministickými autorkami. Podobně v případě genderového kontraktu vycházejí z teorie sexuálního kontraktu Carole Pateman a z kritiky tohoto konceptu ze strany Nancy Fraser a dalších autorek. Cílem autorek je zhodnotit, do jaké míry koncepty genderového konfliktu a dělby sfér společenské reprodukce a ekonomické produkce jsou funkční pro analýzu podoby institucí, dynamiky genderových nerovností na globálních trzích práce a pro pochopení vývoje v oblasti veřejné a sociální politiky.

Podobně jako Rubery dospívají autorky k závěru, že snahy o institucionalizaci genderové rovnosti se historicky vyskytovaly v souvislosti s „balkanizací“ genderové smlouvy, tedy s rozdělením mužů a žen do skupin, které odrážejí jejich pozici na trhu práce, děleným nepřekonatelnými bariérami a odlišnostmi v národním i mezinárodním kontextu. Tato komplexnost pracovních a rodinných drah může

dále růst vlivem krize. Zatímco mezi domácnostmi pracujících chudých (*work-poor*) může počet marginalizovaných rodin růst, neboť bude docházet k tomu, že práci ztratí žena i muž, ve skupině rodin se stabilní pozicí na trhu práce (*work-rich*) si práci s největší pravděpodobností zachovají oba, záleží ale na tom, zda se nebude jednat o práci na částečný úvazek, který častěji končí ztrátou zaměstnání než přestupem na úvazek plný. Tyto změny se tedy budou výrazně odrážet na zaměstnanosti žen. Celkově bude podle autorek docházet vlivem úspěšných opatření v období krize k upevňování genderového kontraktu, neboť otázka genderové rovnosti bude odsunuta na druhou kolej.

Detailnímu pohledu na analytické kapitoly, zahrnující devět případových studií a analýzu evropského trhu práce v době krize, se vzhledem k rozsahu textu vyhnu a přesunu se k diskusi o hlavních zjištěních, která editorky rámovaly výše popsaným teoretickým modelem. Karamessini a Rubery dospívají k názoru, že pro období před propuknutím krize bylo typické snižování rozdílu v míře participace žen na trhu práce mezi sledovanými zeměmi. Přesto se již v tomto období ukazovaly významné rozdíly v míře ekonomické aktivity žen podle věku a výše dosaženého vzdělání. Ženy z nejmladších a nejstarších věkových skupin, stejně jako ženy s nízkým vzděláním, vykazovaly nízkou míru integrace na trhu práce oproti ženám s vysokoškolským vzděláním a ženám ve věku 25–54 let. Podobně se na významně horší pozici na trhu odráželo mateřství a status migrantky. Zároveň ale došlo podle autorek k radikální změně genderových režimů v průběhu 90. let 20. století a na počátku 21. století. Změny v politice zaměstnanosti a v sociální politice se odrazily nejen ve zlepšení pozice žen na trhu práce, ale celkově problematika genderové rovnosti získala větší legitimitu. Přesto tyto trendy nezměnily ve sledovaných zemích rozdíly v podobě rodinné politiky a v kulturních ideálech péče zcela. Podobně přerušovala horizontální a vertikální segregace na trhu práce. Tyto faktory se dále podílely na rozdílné po-

kého poznání, které kladla do opozice vůči ostatním zemím střední Evropy bez podobných ucelenějších překladů. Příspěvek byl, stejně jako ostatní, zajímavý sám o sobě, pozoruhodnou a znepokojivou informací však bylo to, že odborný překlad byl v Polsku před několika lety vyškrtnut z akademicky hodnocené práce, což jej degraduje na volnočasovou aktivitu bez nároku na uznání, či dokonce odměnu, což promlouvá i k české praxi. Tato změna, řečníci spíše připomenutá než dále kritizovaná, nabyla dalšího rozměru, když Bucholc ukázala důležitost znalosti jednotlivých polských překladů výňatků z Weberova díla pro pochopení navazující teoretické práce.

Na podobně monstrózních konferencích je jistě možné věnovat se pouze omezenému množství tematických okruhů. Věřím však, že skutečnost, že je možné napříč takovými okruhy najít jasná pojítka, ukazuje, že se v případě kongresu ISA nejednalo pouze o slepenec vzájemně nekomunikujících mikrodisciplín. Naopak, šlo spíše o různorodý celek reagující na společný podnět, tedy současný nerovný svět, s cílem stát se možným místem a nástrojem jeho řešení.

Literatura

Piketty, T. 2013. *Le Capital au XXIe siècle*. Paris: Editions du Seuil.

Polányi, K. 2001 [1944]. *The Great Transformation*. Boston, MA: Beacon Press.

Poznámky

1 Účast na konferenci byla částečně hrazena z prostředků specifického výzkumu SVV 260 112.

době přijatých opatření jednotlivých států v reakci na propuknutí krize, stejně jako v rozdílném dopadu ekonomického propadu a úsporných opatření na situaci žen a mužů.

Propuknutí krize se projevilo zejména propadem míry zaměstnanosti mužů, což bylo dáno především koncentrací žen ve feminizovaných oborech, zvláště ve státní správě, které nebyly na začátku krize postiženy. Výjimkou byl Island a Itálie, kde výrazně poklesla zaměstnanost žen i na začátku krize. Vlivem úsporných opatření a škrtů ale začal být postupně ohrožen i feminizovaný státní sektor, a tak začala stoupat i nezaměstnanost žen v ostatních státech. Zároveň se růst počtu zaměstnaných na částečné úvazky odrazil pozitivně spíše na mužské pracovní síle, neboť se výrazně zvýšil podíl mužů zaměstnaných nově na částečný úvazek. K tomu se dále prohlubovaly již existující nerovnosti mezi různými skupinami žen a různými skupinami mužů. Zároveň se ukázalo, že ženy v době krize častěji vstupovaly na trh práce a se zvyšující se mírou mužské nezaměstnanosti tak vzrůstal počet domácností s ženou živitelkou oproti období před začátkem krize. Zdálo by se tedy, že se pozice žen na trhu práce upevnila. To se však nestalo, neboť většina zemí přijala úsporná opatření, která se do velké míry týkala škrtů ve státním sektoru – jak ve výši mezd, tak v počtu pracovních míst – což vedlo ke zhoršení pracovních podmínek a růstu nezaměstnanosti zejména u žen. Zároveň oblast institucionálního a legislativního zajištění genderové rovnosti přestala být pro většinu evropských států prioritou a podle autorek pouze v Portugalsku, Řecku a na Islandu byla ve druhé fázi krize, po roce 2010, přijata opatření podporující rovnost pohlaví. Zároveň ale dvě posledně jmenované země zavedly na počátku krize výrazné škrtů v institucích zajišťujících genderovou rovnost, proto se ani u nich nedá mluvit o výrazném posunu. V oblasti snahy o konsolidaci finančních trhů našly autorky značně rozdílné strategie. Většina států ale zavedla výrazné škrtů v oblasti sociálního zabezpečení a také v oblasti podpory rodin s dětmi.

Ve většině analyzovaných států byla opatření fiskální konsolidace a úsporná opatření spojena s neoliberálním chápáním krize a potenciálu pro socio-ekonomický růst, který stojí proti hodnotám rovnosti a sociálního začleňování. Neoliberální diskurs nejenže v některých státech přispíval ke snížení zájmu o problematiku opatření genderové rovnosti, ale vedl dokonce k růstu podpory konzervativního pojetí genderových rolí.

Závěrem lze říci, že kniha přináší velice cennou reflexi genderových aspektů současné ekonomické krize v hloubce a komplexnosti faktorů, které ovlivňují pozici žen a mužů v oblasti placené a neplacené práce. Nevýhodou tohoto holistického přístupu je zaplavení čtenáře informacemi o faktorech krizového vývoje, u kterých není jednoznačně řečeno, které z nich hrají klíčovou roli pro vysvětlení situace žen a mužů v době krize. Podstatným zjištěním ale je, že oběťmi krize nebyli pouze muži, ale také ženy, i když obě skupiny byly zasaženy rozdílným způsobem. Autorky a autoři svými výsledky poukazují na nutnost zkoumat znevýhodnění uvnitř genderových kategorií, neboť právě prolínající se kategorie věku, vzdělání, národnosti nebo rodinného statusu hrají významnou roli v marginalizaci a diskriminaci žen a mužů na trhu práce. Zároveň poukazují na to, že neoliberálním diskursem ovlivněná úsporná opatření, která zavedly všechny evropské státy, poškodila zejména ženy, a to nejen tím, že se výrazně zhoršily pracovní podmínky ve feminizovaných sektorech, zvláště ve státní správě, ale že došlo také ke škrtům v oblasti rodinné politiky a politiky genderové rovnosti, což bude mít dlouhodobé negativní dopady na situaci žen nejen na trhu práce, ale ve společnosti obecně.

Literatura

Bettio, F., Corsi, M., Lyberaki, A., Lodovici, M. S., Verashchagina, A. 2013. *The Impact of the Economic Crisis on the Situation of Women and Men. Synthesis report*. [online]. Lu-

BEZ EKONOMICKÝCH SANKCÍ GENDEROVÉ ROVNOSTI VE VYSOKÉM ŠKOLSTVÍ A VĚDĚ NEDOSÁHNEME /

Marcela Linková, Marta Vohlídalová, Hana Tenglerová, Martina Fucimanová, Hana Víznerová, Kateřina Cidlinská

Ve dnech 2.–5. září 2014 se konala na Technické univerzitě ve Vídni již 8. evropská konference o genderové rovnosti ve vysokém školství, kde se v různých pádech skloňovaly problémy se zaváděním opatření na podporu genderové rovnosti. Až na vzácné výjimky o nich informovali a diskutovali zástupci a zástupkyně západoevropských zemí. Že je téma genderové rovnosti ve vědě otázkou, od které se nedistancují ani akademické, ani neakademické veřejné instituce, bylo zjevné. Konferenci podpořilo město Vídeň prostřednictvím svého starosty a místostarostky, ale i vedení Technické univerzity ve Vídni a rakouského Ministerstva pro vědu, výzkum a ekonomii. Zástupců a zástupkyň grantových agentur, ministerstev a vedení univerzit z dalších zemí na západ od nás bylo v publiku také nemálo.

Nejvýrazněji se rozdíl „východ – západ“ projevil v závěrečném panelu, kterého se kromě zástupců a zástupkyň Rakouska a Francie účastnil také Petr Pavlík z katedry genderových studií FHS UK a člen poradního sboru premiéra Bohuslava Sobotky a Fredrik Bondestam ze Švédského sekretariátu pro genderový výzkum. Bondestam ve svém příspěvku založeném na zkušenosti země, jejíž společenské uspořádání je z hlediska genderové rovnosti jedním z nejpokrokovějších, vyzdvihl pozitivní dopady afirmativních opatření pro genderovou rovnost ve vědě a apeloval na to, že bychom se ani na úrovni vědních politik a výzkumu neměli bát používat „the F-word“ (tj. feminismus). Příspěvek uzavřel odvážným tvrzením, že genderové rovnosti ve vědě nebude patrně dosaženo, pokud nebudou zavedeny ekonomické sankce za její nedostatečné prosazování. V této souvislosti se v konferenčních příspěvcích hojně disku-

xemburg: European Commission – Directorate General for Justice. [cit. 7. 8. 2014]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/documents/130410_crisis_report_en.pdf>.

Rubery, J. 1988. *Women and Recession*. London: Routledge & Kegan Paul.

Walby, S. 2009. *Gender and the Financial Crisis*. [online]. UNESCO, Project on Gender and the Financial Crisis. [cit. 10. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.lancaster.ac.uk/fass/doc_library/sociology/Gender_and_financial_crisis_Sylvia_Walby.pdf>.

„PRAŽSKÁ ŠKOLA KRITICKÉ TEORIE“ NASTIŇUJE VIZE BUDOUCÍHO ZKOUMÁNÍ SPOLEČNOSTI / RADKA JANEBOVÁ

HRUBEC, M. A KOL. 2013. *KRITICKÁ TEORIE SPOLEČNOSTI. ČESKÝ KONTEXT*. PRAHA: FILOSOFIA, EDIČNÍ ŘADA FILOSOFIE A SOCIÁLNÍ VĚDY.

Monografie *Kritická teorie společnosti* vznikla pod vedením Marka Hrubce z Centra globálních studií v Praze a navázala na další knihy z oblasti kritické teorie vydávané v ediční řadě Filosofie a sociální vědy nakladatelství Filosofia (např. *Spor o Evropu: postdemokracie, nebo předemokracie?* [2005], *Sociální kritika v éře globalizace. Odstraňování sociálně-ekonomických nerovností a konfliktů* [2008], *Od zneuznání ke spravedlnosti. Kritická teorie globální společnosti a politiky* [2011] a další). Kniha nabízí výklad kritické teorie v českém jazykovém prostředí s přesahy do prostředí slovenského.

Publikace obsahuje čtrnáct textů autorek a autorů několika generací tzv. pražské školy kritické teorie, kteří se věnují především současným paradigmatickým výkladům sociálního uznání a globálních interakcí. Jednotlivé kapitoly jsou vždy členěny do tří subkapitol. Nejprve je prezentována recepce zahraniční kritické teorie v českém prostředí, druhá subkapitola se věnuje rozboru českých autorek a autorů ve zkoumané oblasti kritické teorie a poslední část se zabývá výhledy do budoucna a představami jednotlivých autorek a autorů o potřebě rozpracování daného tématu. Tematicky se kniha zaměřuje na kritické analýzy společnosti, zejmé-

na na témata globální nespravedlnosti, feminismu, politické ekologie, interkulturního dialogu, historického výkladu společnosti apod.

Marek Hrubec v kapitole *Globální ne/spravedlnost* analyzuje globální interakce a s nimi spojené sociální nespravedlnosti od 90. let do současnosti. Vzhledem k problematickému vývoji transnacionálních a globálních tendencí (zvláště v oblasti ekonomiky) zdůrazňuje potřebu zkoumání vzájemného vztahu mezi dynamikami lokálních, národních, makroregionálních a globálních procesů. Poznání těchto souvislostí je nezbytné pro formování sociální kritiky ekonomických a politických sil. Hrubec v rámci svého příspěvku přichází s požadavkem extrateritoriálního uznání práv za hranicemi státu, aby státy převzaly odpovědnost za jednání své, svých občanů a především ekonomických subjektů. Lze ocenit, že nad rámec ambicí knihy nejen prezentuje potřeby rozpracování tématu, ale v souladu se základními kritérii kritické teorie také „prakticky“ navrhuje cestu k sociální změně.

Oleg Suša se v kapitole *Politická ekologie: sociálně-ekologická krize* a panství zaměřuje na sociální, politické a morální souvislosti globální změny životního prostředí.

tovalo také o požadavku kulturních změn. Přes všechna opatření, která jsou v některých zemích dlouhodobě zaváděna, a to jak na úrovni státu, tak v rámci samotných institucí, v některých oblastech ke zlepšení nedochází. Institucionální, legislativní a ekonomická opatření by tak měla jít ruku v ruce se snahou o spravedlivé pracovní a studijní podmínky a s úsilím o nabourávání stereotypních představ o „mužské vědě“.

Otázce změny celkového vnímání vědy a jejího paradigmatu se věnovaly rozličně tematicky zaměřené příspěvky během celé konference. Shodovaly se především v důrazu na potřebu změnit patriarchální obraz vědy jako nutně silně hierarchického a konkurenčního prostředí, který však v současné době vzrůstá spolu se silícím „bojem“ o finanční prostředky na výzkum a narůstající pracovní nejistotou. Věda by naopak měla být prostředím, kde je podporována a ceněna spolupráce. Jako jeden z účinných nástrojů takové změny byla uváděna grantová politika podporující projekty týmů, v nichž jsou rovnoměrně zastoupeni zástupci a zástupkyně na různé profesní a studijní úrovni. Takovou strategii zaujala například Bruselská svobodná univerzita, kterou představila Alison Woodward, nebo Kalifornská univerzita v Riverside, kde je jedním z kritérií získání interního grantu zapojení i bakalářských studujících.

Zcela jinou realitu oproti „západnímu“ modelu v závěrečné diskusi představil zástupce České republiky Petr Pavlík, který velmi otevřeně hovořil o domácí situaci, kde genderová rovnost ve vědě není považována za důležité téma a kde chybí jakákoliv vůle rozhodovacích orgánů princip genderové rovnosti ve vědě skutečně prosazovat. Jak uvedl, smyslem bytí politik genderové rovnosti v České republice, které většinou (pokud vůbec existují) zůstávají pouze na papíře, je vytváření jakési „Potěmkinovy vesnice“ pro orgány Evropské unie. Možnost proměny akademického prostředí vidí v generační obměně skupiny mužů, kteří se v současné době nacházejí v mocenských pozicích české vědy a otázku genderové rovnosti ignorují. Na otázku, zda nelze pro genderovou rovnost argumentovat